

Василь Іванович Стахів,

кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та хімії
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна
orcid.org/0000-0002-8393-1120, e-mail: vasylstakhiv@ukr.net

Сузанна Василівна Волошин,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри біології та хімії
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна
orcid.org/0000-0003-0443-1679, e-mail: suzannavoloshun@ukr.net

Лілія Григорівна Стахів,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна
orcid.org/0000-0001-8939-3928, e-mail: liliastahiv@ukr.net

ВИДОВИЙ СКЛАД І ЧИСЕЛЬНІСТЬ ЗИМУЮЧИХ ПТАХІВ ПРИМІСЬКОГО ПАРКУ МІСТА СТЕБНИКА

Анотація. Міста – штучно створені екосистеми, які постійно розвиваються у просторі та часі, поєднують у собі елементи різних типів ландшафтів, підсилюючи на своїй території концентрацію та розмаїття видів. Характерними елементами урбанізованих ландшафтів є фрагменти суцільних дерново-кущових насаджень – міські сквери, парки, лісопарки. Вони значним чином підвищують різноманітність екологічних умов і створюють сприятливі можливості для перебування (гніздування) тих видів птахів, життєдіяльність яких практично неможлива без дерново-кущової рослинності.

Міське середовище проживання є еволюційно новим для тварин, тому в останні десятиліття все більше уваги приділяється вивченню різних аспектів і закономірностей їхнього проживання в містах. Особливе місце в цих дослідженнях приділяють птахам, як одному з найбільш численних, помітних і мобільних компонентів екосистеми.

У статті подано результати видового складу та чисельності птахів приміського парку міста Стебника в зимовий період. Місто Стебник розташоване на межі двох географічних країн – Карпат і Передкарпатської височини.

За період дослідження було виявлено 38 видів зимуючих птахів. За вказаний період було зроблено 8 виходів у парк, протягом цього часу ми мали можливість підрахувати – число особин у ці дні, які ми спостерігали, у середньому становило 21 вид.

Систематичний список птахів приміського парку міста Стебника за результатами обліків показав, що 34 види належать до власне зимуючих, 8 – до пролітних, 20 – до гніздових, 5 – до залітних, 20 – до осілих, тобто є такими, що перебувають на досліджуваній території упродовж цілого року. На території парку під час зимових обліків був зафіксований червонокнижний вид – Сорокопуд сірий (*Lanius excubitor*).

Щодо таксономічного розподілу, виявлені види належать до 4 рядів, 15 родин.

Ключові слова: птахи, зимовий період, видовий склад, чисельність представників, таксономічний розподіл.

ВСТУП

Пошук шляхів оптимізації взаємодії суспільства із природним середовищем є одним із найважливіших завдань сьогодення. У зв'язку із цим актуальним напрямом є організація оперативного стеження за популяціями живих організмів. Насамперед

це стосується птахів – важливого компоненту наземних біоценозів. Проте мобільність орнітоелементів у просторі та часі дещо ускладнює проведення відповідних досліджень, особливо на суттєво змінених людиною територіях – у містах і міських конгломератах. Тому вивчення динаміки фауни та населення птахів протягом року в урбанізованих ландшафтах є актуальним і перспективним завданням наших днів [4; 6; 8].

Вивчення населення птахів саме урбанізованих ландшафтів є новим напрямом у вітчизняній орнітології. В Україні вивчення орнітофауни урбанізованих ландшафтів – молода галузь науки, якій донедавна не приділялось належної уваги.

Метою наших досліджень було визначення видового складу та чисельності зимуючих представників орнітофауни приміського парку міста Стебника.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Об'єктом нашого дослідження була орнітофауна зимуючих птахів приміського парку міста Стебника.

У виборі методики ми виходили з того, що натеper є три основні методи обліку птахів, для вивчення та встановлення кількісного та якісного складу орнітофауни у природних, окультурених і урбаністичних ландшафтах, а саме:

1. Метод картування території.
2. Метод лінійних трансектів.
3. Метод точкових обліків.

Деколи, залежно від поставленого завдання (наприклад, для уточнення фауністичних чи популяційних тенденцій), кожен із цих методів може бути доповнений або, навпаки, спрощений [7].

Оскільки перед нами стояло завдання якомога більш повно дослідити видовий склад, а також чисельність орнітофауни приміського парку міста Стебника, то для виконання даної роботи за основу було взято метод лінійних трансектів як найбільш придатний для цього завдання.

Метод лінійних трансектів дозволяє виявити на досліджуваній території всі присутні на час досліджень види птахів і з високою достовірністю облікувати їхню чисельність. Цей метод також дає можливість провести статистичну обробку отриманих даних, установити відносну щільність зустрічальності різних видів, а також скласти для кожного виду карту його поширення на досліджуваній території [9].

Завдяки візуальним і статистичним прийомам методу лінійних трансектів нам не довелося використовувати прийом картування, оскільки він придатний для територій будь-якого розміру у гніздовий період і лише для великих територій у зимовий період.

Щодо візуальних і статистичних прийомів методу лінійних трансектів, то, відповідно до міжнародного його стандарту, ми попередньо на плані місцевості чітко окреслили границі досліджуваної території та позначили обліковий маршрут. Маршрут для проходження заклали таким чином, щоб одноразовим виходом-обліком була перекрита вся площа території парку. Оскільки наша робота не передбачала картування отриманих результатів, то ми дещо змінили спосіб запису польових спостережень, без порушень методологічного принципу.

Оскільки метод лінійних трансектів передбачає картування отриманих даних на досліджуваній території (тобто складення для кожного виду птахів карти його поширення, часто з позначенням чисельності), то для цього перед проведенням польових робіт ми виготовили робочі карти-схеми, на яких має бути позначена трансекта, яка включає лінію облікового маршруту та симетрично від неї обабіч лінії,

які визначають основну смугу обліку. Можливе позначення на карті-схемі, далі від основної смуги обліку, ще двох ліній, які визначають додаткову смугу обліку. Тоді основна та додаткова смуги обліку разом становлять загальну смугу обліку. В основній і додатковій облікових смугах залишається місце для позначення всіх спостережень із використанням умовних символів і скорочених назв птахів. Із правого краю листка дається коротка характеристика біотопу.

Наші зміни у способі запису польових спостережень полягали в такому: маршрут було закладено так, щоб він проходив через територію парку зигзагом – таким чином, щоби границя загальної облікової смуги змикалася своїм одним краєм, створюючи покриття всієї площі парку.

Щодо загальних методичних підходів, треба ще зазначити таке: перед початком польових робіт ми склали графік проведення обліків на весь час досліджень таким чином, щоб рівномірно в часі охопити весь зимовий період. Це дало нам можливість максимально повно встановити видовий склад і чисельність птахів на досліджуваній території, а також простежити динаміку видового складу та чисельності птахів [3].

Під час руху за маршрутом ми реєстрували в польовому щоденнику кожен зустрінутий вид птаха, кількість особин кожного виду. Реєстрації підлягали як ті особини, які на час спостереження стало перебувати в парку (сиділи на деревах, на землі, перелітали в межах парку, жилилися тощо), так і ті, які в самому парку не перебували, а пролітали високо над ним (як мігранти або залітні із сусідніх територій). Щоб уникнути такого вкрай небажаного явища, як переоблік або недооблік птахів, ми вибирали оптимальну швидкість проходження маршрутом (приблизно 2 км/год) і максимально уважно стежили за переміщеннями як поодиноких особин, так і зграй птахів [2; 3; 10; 11]. Для візуальних обліків птахів використовували 8 x 30 бінокль БПЦ5.

РЕЗУЛЬТАТИ

Протягом зимового періоду виявлено 38 видів зимуючих птахів у приміському парку міста Стебника (рис. 1).

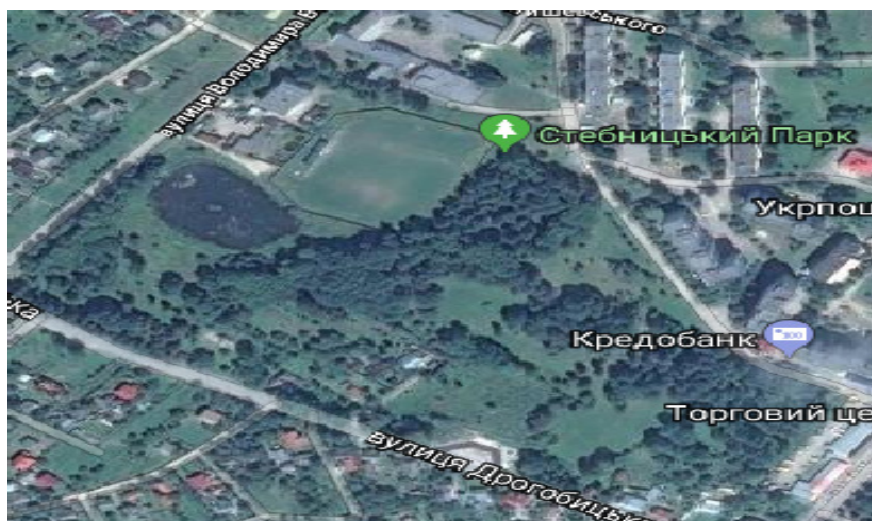

Рис. 1. Приміський парк міста Стебника

Систематичний список птахів приміського парку міста Стебника за результатами обліків зимового періоду показав, що 34 види належать до власне зимуючих, 8 – до пролітних, 20 – до гніздових, 5 – до залітних, 20 – до осілих, тобто є такими, що перебувають на досліджуваній території упродовж цілого року (табл. 1). На території парку під час зимових обліків був зафіксований червонокнижний вид – Сорокопуд сирій (*Lanius excubitor*) [12].

Щодо таксономічного розподілу, виявлені види належать до 4 рядів, 15 родин. Найбільш численний – ряд Горобцеподібні (*Paseriformes*), який охоплює 12 родин, що налічують 26 видів птахів, менш численними є Дятлоподібні (*Piciformes*), включає 1 родину, яка налічує 6 видів, а також ряди Соколоподібні (*Falconiformes*) і Голубоподібні (*Columbiformes*) – по 1 родині із 2 видами (табл. 2).

Таблиця 1. Систематичний список зимуючих птахів приміського парку міста Стебника

№	Назва виду	Статус виду				
		Зимуючий	Пролітний	Гніздовий	Залітний	Осілий
1.	Яструб малий (<i>Accipiter nisus</i>)				+	
2.	Канюк звичайний (<i>Buteo buteo</i>)	+				
3.	Голуб сизий (<i>Columba livia</i>)				+	
4.	Горлиця садова (<i>Streptopelia decaocto</i>)	+				+
5.	Жовна зелена (<i>Picus viridis</i>)	+				
6.	Жовна сива (<i>Picus canus</i>)	+				+
7.	Дятел звичайний (<i>Dendrocopos major</i>)	+		+		+
8.	Дятел сирійський (<i>Dendrocopos syriacus</i>)	+				
9.	Дятел білоспинний (<i>Dendrocopos leucotos</i>)	+				
10.	Дятел малий (<i>Dendrocopos minor</i>)	+				+
11.	Сорокопуд сирій (<i>Lanius excubitor</i>)				+	
12.	Сойка (<i>Garrulus glandarius</i>)	+				+
13.	Сорока (<i>Pica pica</i>)	+				+
14.	Галка (<i>Corvus monedula</i>)	+				
15.	Грак (<i>Corvus frugilegus</i>)	+				+
16.	Ворона сіра (<i>Corvus cornix</i>)	+				+
17.	Крук (<i>Corvus corax</i>)				+	
18.	Омелюх (<i>Bombycilla garrulus</i>)	+				
19.	Волове очко (<i>Troglodytes troglodytes</i>)	+				+
20.	Золотомушка жовточуба (<i>Regulus regulus</i>)	+	+			
21.	Чикотень (<i>Turdus pilaris</i>)	+	+	+		+

№	Назва виду	Статус виду				
		Зимуючий	Пролітний	Гніздовий	Залітний	Осілий
22.	Дрізд-омелях (<i>Turdus viscivorus</i>)	+	+			
23.	Синиця довгохвоста (<i>Aegithalos caudatus</i>)	+	+			
22.	Гаїчка-болотяна (<i>Parus palustris</i>)	+		+		+
23.	Гаїчка-пухляк (<i>Parus montanus</i>)	+	+			
24.	Синиця чорна (<i>Parus ater</i>)	+				+
25.	Синиця блакитна (<i>Parus caeruleus</i>)	+		+		+
26.	Синиця велика (<i>Parus major</i>)	+				+
27.	Повзик (<i>Sitta europaea</i>)	+				+
28.	Підкоришник звичайний (<i>Certhia familiaris</i>)	+		+		+
29.	Горобець хатній (<i>Passer domesticus</i>)	+		+		+
30.	Горобець польовий (<i>Passer montanus</i>)	+		+		+
31.	Чиж (<i>Spinus spinus</i>)	+				
32.	Щиглик (<i>Carduelis carduelis</i>)	+				+
33.	Шишкар ялиновий (<i>Loxia curvirostra</i>)	+				
34.	Снігур (<i>Pyrrhula pyrrhula</i>)	+	+			
35.	Костогриз (<i>Coccothraustes coccothraustes</i>)	+	+	+		
36.	Вівсянка звичайна (<i>Emberiza citrinella</i>)	+				
37	Кількість виявлених видів:	34	8	20	5	20

Таблиця 2. Таксономічний розподіл птахів приміського парку міста Стебника

Ряд	Родина	Вид
Соколоподібні <i>Falconiformes</i>	1. Яструбові <i>Accipitridae</i>	1. Яструб малий. 2. Канюк звичайний.
Голубоподібні <i>Columbiformes</i>	1. Голубові <i>Columbidae</i>	1. Голуб сизий. 2. Горлиця садова.
Дятлоподібні <i>Piciformes</i>	1. Дятлові <i>Picidae</i>	1. Жовна зелена. 2. Жовна сива. 3. Дятел звичайний. 4. Дятел сирійський. 5. Дятел білоспинний. 6. Дятел малий.

Ряд	Родина	Вид
Горбцеподібні <i>Passeriformes</i>	1. Сорокопудові <i>Lanidae</i>	1. Сорокопуд сірий.
	2. Воронові <i>Corvidae</i>	1. Сойка. 2. Сорока. 3. Галка. 4. Грак. 5. Ворона. 6. Крук.
	3. Омелюхові <i>Bombycillidae</i>	1. Омелюх.
	4. Воловоочкові <i>Troglodytidae</i>	1. Волове очко.
	5. Золотомушкові <i>Regulidae</i>	1. Золотомушка жовточуба.
	6. Мухоловкові <i>Muscicapidae</i>	1. Чикотень. 2. Дрізд-омелюх.
	7. Синицеві <i>Paridae</i>	1. Синиця довгохвоста. 2. Гаїчка-пухляк. 3. Синиця чорна. 4. Синиця блакитна. 5. Синиця велика.
	8. Повзикові <i>Sittidae</i>	1. Повзик.
	9. Підкоришникові <i>Certhidae</i>	1. Підкоришник звичайний.
	10. Горобцеві <i>Passeridae</i>	1. Горобець хатній. 2. Горобець польовий.
	11. В'юркові <i>Fringillidae</i>	1. Чиж. 2. Щиглик. 3. Снігур. 4. Костогриз.
	12. Вівсянкові <i>Emberizidae</i>	1. Вівсянка звичайна.

ВИСНОВКИ

За період дослідження нами було виявлено 38 видів зимуючих птахів. Нами було зроблено за вказаний період 8 виходів у парк, протягом цього часу ми мали можливість підрахувати, що число особин у ці дні, які ми спостерігали, в середньому становило 21 вид.

Систематичний список птахів приміського парку міста Стебника за результатами обліків показав, що 34 види належать до власне зимуючих, 8 – до пролітних, 20 – до гніздових, 5 – до залітних, 20 – до осілих, тобто є такими, що перебувають на досліджуваній території впродовж цілого року. На території парку під час зимових обліків був зафіксований червонокнижний вид – Сорокопуд сірий (*Lanius excubitor*). Щодо таксономічного розподілу, виявлені види належать до 4 рядів, 15 родин.

Результати дослідження показали, що фауна досліджуваної території є відносно багатогою, чому сприяють кілька чинників:

1. Вигідне географічне розташування. Місто Стебник розташоване на межі двох географічних країн – Карпат і Передкарпатської височини. Тому тут поширені як рівнинні, так і гірські види птахів. Основу фауни становлять рівнинні види. До гірських належать: чиж, снігур, дрізд-омелюх, шишкар ялиновий.

2. Окрім цього, місто Стебник – це типовий урбаністичний ландшафт, але серед нього є ділянка природного лісового ландшафту – приміський парк. Тому основу фауни становлять лісові види. Але варто відзначити, що її доповнюють представники урбаністичних ландшафтів: горобець хатній, голуб сизий, горлиця садова.

3. Окрему групу становлять залітні види із прилеглих навколо міста територій ландшафтів: дятел білоспинний, сорокопуд сірий, канюк звичайний, яструб малий.

4. Загальну фауністичну картину доповнюють ще види, які з'являються в регіоні лише взимку (омелюх), залітні взимку в парк із прилеглих ландшафтів (жовна зелена, дятел сирійський, чиж, снігур, вівсянка звичайна).

Отже, фауна курортного парку міста Стебника має ознаки рівнинні та гірські, лісові й урбаністичні, лучні та лісостепові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бокотей А.А. Видовий склад і чисельність орнітофауни м. Львова. *Наукові записки Державного природознавчого музею Національної академії наук України*. 1994. Т. 11. С. 5–14.
2. Бокотей А.А. Огляд орнітофауни м. Львова. Беркут, 1995. Т. 4. № № 1–2. С. 3–13.
3. Горбань І.М. Оцінка чисельності зимуючих птахів України. *Обліки птахів: підходи, методики, результати* : збірник наукових статей Другої міжнародної науково-практичної конференції, 26–30 квітня 2004 р. Житомир, 2004. С. 93–99.
4. Екологічні аспекти охорони птахів. *Нарада орнітологів Західної України, присвячена пам'яті Володимира Дзедушицького (22.06.1825–18.09.1899 р.)* : матеріали. Львів, 1999. 121 с.
5. Ільїнський С.В. Загальна характеристика сучасної орнітофауни м. Хмельницького. *Наукові основи збереження біотичного різноманіття*. Львів, 2007. С. 96–99.
6. Матеріали II конференції молодих орнітологів України / укл. : В.М. Грищенко. Чернівці, 1996. С. 131–135; 161–165.
7. Обліки птахів: підходи, методики, результати. *Матеріали школи по уніфікації методів обліків птахів у заповідниках України, смт Івано-Франкове, 26–28 квітня 1995 р.* Львів ; Київ, 1997. 121 с.
8. Пріоритети орнітологічних досліджень. *VIII Наукова конференція орнітологів заходу України, присвяченої пам'яті Густава Бельке (24.07.1810 р. – 03.03.1873 р.), м. Кам'янець-Подільський, 10–13 квітня 2003 р.* : матеріали і тези доповідей / Захід. відділ. орнітол. товариства та ін. Львів ; Кам'янець-Подільський, 2003. С. 68–77; 187.
9. Проблеми вивчення та охорони птахів. *Нарада орнітологів Західної України* 6. 1–3. 11. 1995 р., м. Дрогобич. Матеріали. Львів ; Чернівці, 1995. 156 с.
10. Фесенко Г.В., Бокотей А.А. Птахи фауни України : польовий визначник. Київ, 2002. 416 с.
11. Фесенко Г.В., Бокотей А.А. Анотований список українських назв птахів фауни України (з характеристикою статусу видів). Київ ; Львів, 2007. 111 с.
12. Червона книга України. Тваринний світ / за заг. ред. М.М. Щербака. Київ : Укр. енциклопедія, 1994. 464 с.

REFERENCES

1. Bokotei, A.A. (1994). Vydovyi sklad i chyselnist ornitofauny m. Lvova [Species composition and number of avifauna of Lviv]. *Naukovi zapysky DPM NAN Ukrainy – Scientific notes of the State Natural History Museum of the National Academy of Sciences of Ukraine*. T. 11. S. 5–14 [in Ukrainian].
2. Bokotei, A.A. (1995). *Ohliad ornitofauny m. Lvova [Overview of the avifauna of Lviv]*. Berkut. T. 4. № № 1–2. S. 3–13 [in Ukrainian].
3. Horban, I.M. (2004). Otsinka chyselnosti zymuiuchykh ptakhiv Ukrainy [Assessment of the number of wintering birds of Ukraine]. *Obliky ptakhiv: pidkhody, metodyky, rezultaty : zb. nauk. statei Druhoi mizh nar. nauk.-prakt. konf., 26–30 kvitnia 2004 r. Zhytomyr*, S. 93–99 [in Ukrainian].
4. Ekolohichni aspekty okhorony ptakhiv [Ecological aspects of bird protection]. (1999). *Narada ornitohiv Zakhidnoi Ukrainy, prysviachenoj pamiaty Volodymyra Dzedushytskoho (22.06.1825–18.09.1899) : Materialy*. Lviv. 121 s. [in Ukrainian].
5. Ilinskyi, S.V. (2007). Zahalna kharakterystyka suchasnoi ornitofauny m. Khmelnytskoho [General characteristics of the modern avifauna of Khmelnytskyi]. *Naukovi osnovy zberezhenia biotychnoho riznomanittia – Scientific foundations of conservation of biotic diversity*. Lviv. S. 96–99 [in Ukrainian].
6. Materialy II konferentsii molodykh ornitohiv Ukrainy (1996). / ukl. : V.M. Hryshchenko [Materials of the II conference of young ornithologists of Ukraine / incl. : V.M. Hryshchenko]. Chernivtsi. S. 131–135; 161–165 [in Ukrainian].
7. Obliky ptakhiv: pidkhody, metodyky, rezultaty [Bird records: approaches, methods, results]. (1997). *Materialy shkoly po unifikatsii metodiv oblikiv ptakhiv u zapovidnykakh Ukrainy, smt Ivano-Frankove, 26–28 kvitnia 1995 r.* Lviv ; Kyiv. 121 s. [in Ukrainian].
8. Priorityety ornitohichnykh doslidzhen [Priorities of ornithological research]. (2003). *Materialy i tezy dopovidei VIII naukovoï konferentsii ornitohiv zakhodu Ukrainy, prysviachenoj pamiaty Hustava Belke (24.07.1810–03.03.1873), m. Kamianets–Podilskyi, 10–13 kvitnia 2003 r. / Zakhid. viddil. ornitol. tovarystva ta in.* Lviv ; Kamianets-Podilskyi. S. 68–77; 187 [in Ukrainian].
9. Problemy vyvchennia ta okhorony ptakhiv [Problems of studying and protecting birds]. (1995). *Narada ornitohiv Zakhidnoi Ukrainy* 6. 1–3. 11. 1995 ; Drohobych. Materialy. Lviv ; Chernivtsi. 156 s. [in Ukrainian].
10. Fesenko, H.V., Bokotei, A.A. (2002). *Ptakhiv fauny Ukrainy : polovyi vyznachnyk [Birds of the fauna of Ukraine: field guide]*. Kyiv. 416 s. [in Ukrainian].
11. Fesenko, H.V., Bokotei, A.A. (2007). Anotovanyi spysok ukrainskykh nazv ptakhiv fauny Ukrainy (z kharakterystykoiu statusu vydiv) [An annotated list of Ukrainian names of birds of the fauna of Ukraine (with characteristics of species status)]. Kyiv ; Lviv [in Ukrainian].
12. Chervona knyha Ukrainy. Tvarynnyi svit [Red Book of Ukraine. Animal world]. (1994). / za zah. red. M.M. Shcherbaka. Kyiv : Ukr. entsyklopediia. 464 s. [in Ukrainian].

ABSTRACT

SPECIES COMPOSITION AND NUMBER OF WINTERING BIRDS OF THE SUBURBAN PARK IN STEBNYK

Cities are artificially created ecosystems constantly evolving in space and time, combining elements of different types of landscapes, and enhancing the concentration and diversity of species on their territory. Typical elements of urbanized landscapes are fragments of solid sod-bush plantations – urban squares, parks, and forest parks. They significantly increase the diversity of

environmental conditions and create favorable opportunities for the stay (nesting) of those species of birds, which life is almost impossible without turf and bush vegetation.

Urban habitats are evolutionarily new to animals, and there has been increasing attention to studying the different aspects and patterns of their habitation in cities in recent decades. A special place in these studies is given to birds as one of the most numerous, prominent, and mobile components of the ecosystem.

The article presents the results of species composition and the number of birds in the suburban park in the city of Stebnyk in winter. The city of Stebnyk is located on the border of two geographical countries – the Carpathians and the Pre-Carpathian Highlands.

In the master's work, the student presents the results of the species composition and number of birds in the suburban park of the city of Stebnyk in the winter.

During the entire study period, 38 species of wintering birds were identified. During this period, 8 exits to the park were made, during which time the number of individuals in those days was calculated – an average of 21 species.

The systematic list of birds in the suburb of the city of Stebnyk, according to the records, showed that 34 species belong to the actual wintering, 8 to the flying, 20 to nesting, 5 to the vagrant, 20 to the settled, that is, to the studied areas throughout the whole year. On the territory of the park, during the winter records, a Red Book species was detected – Great grey shrike (*Lanius excubitor*).

Regarding the taxonomic distribution, the identified species belong to 4 rows, 15 families.

Key words: birds, winter period, species composition, number of representatives, taxonomic distribution.